

Vrienden van MIJ genieten meer

Museum IJsselstein ontvangt iedereen als vriend. *We zien je graag.* Willen je laten delen in alles wat we te bieden hebben. Staan open voor je ideeën. En houden je ook graag op de hoogte van wat er speelt in en rondom ons museum. Geef je e-mailadres aan ons door en we houden contact. Hoef je ook niets meer van ons te missen, als **Vriend van MIJ**.

Wil je nog wat meer van het museum? Word een **Goede Vriend van MIJ** (met een ondersteuning van 10 euro per jaar; hoef je geen entree meer te betalen). Wil je het beste van en voor ons, word dan **Beste Vriend van MIJ** (voor 50 euro). Kunnen we nóg meer voor elkaar betekenen? Jawel, word **Zakenvriend van MIJ** (laten we praten over de mogelijkheden).

Wat het ook wordt, je gaat meer genieten. Wil je daar meer over weten? Of je direct als Vriend aanmelden? Kom naar MIJ of mail naar vrienden@museumijsselstein.nl.

Vriendentip: doe MIJ cadeau

Op zoek naar een bijzonder persoonlijk geschenk? Maak iemand een Goede Vriend van MIJ. Voor slechts 10 euro. Leuk voor hem en haar, jong en oud. En voor MIJ!

Je vindt MIJ zo

Openingstijden: wo t/m zo 13.00 - 17.00 uur
Handig voor fietsers: je vindt MIJ vlakbij fietsknooppunt 81 en we hebben een oplaadpunt voor e-bikes.

waar? **mij** | museumijsselstein
walkade 2-4
3401 ds ijsselstein
www.museumijsselstein.nl

Raamvertelling over 700 jaar IJsselstein

17 april -
21 november

Te zien op meerdere (buiten)locaties:

Molenplantsoen | *Vestingstad IJsselstein*
Coal.2 | *Kasteelheren en Théâtre équin*
Kasteeltoren | *Herinneringen aan 7 dagen*
Kronenburgplantsoen | *Mensen, stenen en religie*
(deze expo wordt beschreven in aparte folder)

Henk van Rooij, Kasteelheren, te zien bij Coal.2

700
jaar

Reis mee door 700 jaar stadsge- schiedenis

In de 12e eeuw stond er hier aan de Hollandse IJssel een stenen burcht, verder was er nog niet veel. Dat veranderde in 1310, toen kasteelheer Gijsbrecht van Amstel rondom de burcht stadsrechten verkreeg en een kerk liet bouwen. Zo viel 700 jaar geleden de gotische constructie van de Oude Nicolaaskerk (in het huidige Kronenburgplantsoen) samen met het ontstaan van IJsselstein. Deze mooie vestingstad staat centraal in de tentoonstelling Kasteelheren.

De kasteelheren zijn vier edelen die de loop van de lokale - en Nederlandse - geschiedenis bepaalden. In Coal.2 zie je ze staan, als keramische koppen van beeldhouwer Henk van Rooij. De sporen die deze mannen nalieten zijn ook vandaag de dag nog duidelijk zichtbaar. Zo had de binnenstad al in de 15e eeuw zijn huidige vorm. De oorspronkelijke vesting is het onderwerp van de buitenexpo in het Molenplantsoen.

Deze raamvertelling bestaat uit verschillende tentoonstellingslocaties, verspreid over de IJsselsteinse binnenstad. In *Kasteelheren* deel 2 lees je alles over de buitenexpositie *Mensen, Stenen en Religie*. In deze folder - *Kasteelheren* deel 1 - lees je meer over deze bijzondere karakters van onze titelfiguren. De beschrijvingen van wat er op welke locatie te zien is, worden aangevuld met een essay van kunsthistorisch schrijver Pim de Bler, een beschouwing op *Vestingstad IJsselstein* door erfgoedkunstenaar Wim van Sijl en, eveneens van Wim van Sijl, de Kronieken bij de Reis van 7 dagen, te beleven in de kasteeltoren.

Raamvertelling: *de kasteelheren*

Deze tentoonstelling heeft een overkoepelende vertelling. We verkennen het verleden en de huidige staat van IJsselstein aan de hand van vier kasteelheren: bewoners op en gasten van Kasteel IJsselstein. Op alle expositielocaties komen zij terug: soms prominent als hoofdpersoon, soms wat subtieler maar als onmisbare schakel. Dus wie waren die vier nou eigenlijk? En wat maakte hen zo belangrijk en hun invloed zo groot?

De eerste is *Gijsbrecht van Amstel*. Het gaat hier om de neef van zijn naamgenoot uit het stuk van Joost van den Vondel. Deze Gijsbrecht was heer en oprichter van IJsselstein. Hij bewoonde aan het eind van de 13e eeuw - samen met zijn echtgenote Vrouwe Bertha¹ - *het Stein aan den IJssel* oftewel Kasteel IJsselstein. Hij verkreeg stadsrechten voor het gebied rondom zijn burcht en in 1310 was de stichting van de stad met de bouw van een kerk, gewijd aan de heilige Nicolaas, een feit.

Chronologisch gezien zijn de volgende twee heren die centraal staan *Floris van Egmond* en zijn zoon *Maximiliaan van Egmond*. Zij hadden een dusdanig aanzien in Europa dat ze in 1530 werden uitgenodigd voor de pauselijke kroning van Karel V. Daarvoor reisden de heren naar Bologna, waar ze de Italiaanse architect Pasqualini ontmoetten. Zij namen hem mee naar Nederland en introduceerden hier de renaissance bouwstijl.

De vierde heer is *Prins Willem van Oranje*. Hij liet in 1560 een imposant stadhuis bouwen, dat nog altijd in het hart van IJsselstein staat. Willem van Oranje maakte fortuin door zijn huwelijk met de meest begeerde (en schatrijke) dochter van Maximiliaan van Egmond, Anna van Buren. Zo kreeg Willem van Oranje - en al zijn nazaten - de titel Baron van IJsselstein.

We beginnen bij vier keramische beeltenissen van kasteelheren, te zien bij kunststruimte en MIJ satellietlocatie Coal.2. Ze zijn van de hand van kunstenaar Henk van Rooij. Wim van Sijl blies ze voor dit erfgoedkunstproject nieuw leven in. Elk hoofd verbeeldt een van de vier titelfiguren.

¹ Vrouwe Bertha van Heukelom verdedigde het kasteel in 1297 een jaar lang in de strijd tussen de Graaf van Holland en de Bisschop van Utrecht. Haar man, onze Kasteelheer, zat op dat moment gevangen. In de Oude Nicolaaskerk is een bijzonder vierpersoons praalgraf te bewonderen met Bertha van Heukelom, Gijsbrecht van Amstel, zoon Arnold van IJsselstein en schoondochter Maria van Heukelom.

Erfgoed- kunst

door Pim de Bler, kunsthistorisch schrijver

1.

Erfgoed bestaat uit 'goederen' die van waarde zijn voor het nageslacht.

Immaterieel erfgoed bestaat uit ambachten, gedachten, rituelen etc.

Voor het behoud en het propageren van erfgoed bestaan (rijks)diensten, musea, erfgoedorganisaties en particuliere initiatieven.

2.

Wanneer de kunstenaar erfgoed als uitgangspunt voor zijn werk gebruikt dan spreekt men van 'erfgoedkunst'.

Erfgoedkunst verrijkt het erfgoed door hieraan extra verdieping te verbinden.

Erfgoedkunst is een jonge kunstdiscipline.

3.

Wim van Sijl werkt sinds 1975 aan erfgoedkunst en heeft in 2020 een verzoek bij het ministerie van OCW ingediend om voor deze discipline beleidsregels op te stellen: dit naar aanleiding van het erfgoedkunstwerk 'Stichting Boogbrug Vianen'.

Van Sijl werkt aan erfgoedkunst volgens een bepaald stramien. Een waardevol goed of belangwekkende zaak wijst hij aan als 'reliëk'.

Vervolgens krijgt het reliëk een waardige plaats in een 'drager' of schrijn. Een drager kan ook bestaan uit een omgeving.

Om de betekenis van het reliëk te duiden en om aan het reliëk extra inhoud te geven wordt er een 'sleutel' (derde component) aan toegevoegd, bijvoorbeeld tekst, audio, beeld, geur.

De drie componenten (reliëk, drager en sleutel) vormen een configuratie. Volgens Van Sijl is een configuratie vruchtbaar wanneer deze wordt gedocumenteerd en gemanifesteerd. Zo wordt nieuw erfgoed gegenereerd.

Deze vorm van erfgoedkunst heeft volgens Van Sijl een universele grondslag.

voorbeeld 1: erfgoedkunstwerk Coalsensation 1973-1985

De 1500 lege wijnflessen en drie stapels documenten uit het voormalige atelier van kolenschuur Walkade 15 zijn als reliëk aangewezen. De houten pilaar en vlonder zijn de dragers. Het geluid uit de flessen en de foto's aan de pilaar zijn de sleutels.

voorbeeld 2: erfgoedkunstwerk W-Domeinen, sinds 1982:

Het erfgoed van Brandstoffenhandel BatenburgVanSijl is als reliëk aangewezen. Binnenstad IJsselstein is de drager van het reliëk. Teksten, beeldmateriaal, acties en andere artistieke uitingen, die aan het erfgoed verbonden zijn, zoals bijvoorbeeld Coal.2, vormen de sleutels. Tezamen is hieruit een erfgoedkunstwerk ontstaan dat zich in de loop van tijd verder manifesteert.

voorbeeld 3: erfgoedkunstwerk Stichting Boogbrug Vianen, sinds 1998

De boogbrug bij Vianen over de Lek is als reliëk aangewezen. De historische lokatie van de brug is de drager van het reliëk. Het complete beschermingsproces met o.a. verzoekschriften, studie, media, rechtsmiddelen, website, exposities etc. vormen de sleutels. Tezamen is hieruit een erfgoedkunstwerk ontstaan dat zich in de loop van tijd verder manifesteert.

4. Kasteelheren

Voor de expositie Kasteelheren heeft Van Sijl het artistieke erfgoed van Henk van Rooij (1938-2014) als reliëk aangewezen. Delen van zijn oeuvre zijn gebruikt als uitgangspunt voor een erfgoedkunstwerk dat op meerdere locaties in IJsselstein te zien is. De reliëken staan in een kunstruimte, een Smart Mercedes, een paardenstal en de IJsselsteinse kasteeltoren. Deze ruimten fungeren derhalve als tijdelijke schrijnen of dragers. De noodzakelijke sleutel of derde component wordt gevormd door het verhaal dat Van Sijl als kronieken heeft toegevoegd.

- inhoud *Kasteelheren*

Van Rooij maakte voor een expositie bij Kasteel Geldrop in 2000 de installatie *Kasteelheren*.

In 2005 werden de kasteelheren in Stadsmuseum IJsselstein opnieuw geïnstalleerd. Anno 2021 heeft Van Sijl vier kasteelheren nieuw leven ingeblazen. Uit vrije interpretatie kregen de keramische koppen historische namen van IJsselsteinse edelen. De eerste kop is gewijd aan Gijsbrecht van Amstel, oprichter van IJsselstein. Daarna volgen de koppen van Floris van Egmond en zoon Maximiliaan. Aan deze zijn de kronieken verbonden. De vierde kop is gewijd aan Prins Willem van Oranje, baron van IJsselstein die in 1560 het Historische Stadhuis liet bouwen.

De kronieken bestaan uit een reisverslag van de twee hoge Hollandse edelen die in februari 1530 per paard over de Brennerpas naar Bologna reden. Met twee schildknapen en acht paarden waren ze twee weken onderweg.

Ze sliepen in herbergen, kastelen, paleizen of kloosters en hadden diverse ontmoetingen. Universitair opgeleid, machtig en rijk reisden Floris, 60 jaar oud en Maximiliaan, 21 jaar oud, naar de pauselijke kroning van Keizer Karel V. In de indrukwekkende Italiaanse renaissance stad, die wekenlang bol stond van internationale feestelijkheden, ontmoetten zij architect Alessandro Pasqualini. Deze werd uitgenodigd voor het ontwerp van de kerktoren in IJsselstein.

Na 500 jaar behoort de Pasqualini-toren tot één van de belangrijkste monumenten van Nederland en Europa.

De kronieken geven een tijdsbeeld van Europa in relatie met het kleine vestingstadje IJsselstein waar de kasteelheren eigenaar van waren.

Voor het uitbeelden van de paardenreis heeft Van Sijl acht paardenkoppen¹ van Van Rooij uit België gehaald en in het erfgoedkunstwerk geplaatst. Dan zijn er ook nog de koppen uit de installatie *Herinneringen aan zeven dagen*² die in de kasteeltoren te zien zijn. De kronieken verbinden de verschillende keramische koppen tot een historisch reisverhaal. En alsof dit niet genoeg is, zijn voor verdere verdieping meerdere twee dimensionale werken van Van Rooij aan het erfgoedkunstwerk verbonden.

Vestingstad IJsselstein

Het erfgoedkunstwerk *Kasteelheren* wordt verder aangevuld met een plan waarin wallen, muren, poorten en andere vestingwerken in het straatbeeld worden gevisualiseerd. In het Molenplantsoen geven twaalf informatieborden het plan bloot en zijn daarmee onderdeel van de expositie *Kasteelheren* geworden. Van Sijl werkt sinds 1986 aan dit erfgoedplan. Het 700-jarige bestaan van de stad is opnieuw actueel gemaakt en bij het huidige bestuur en politiek van de stad aangeboden.

NH-kerk UNESCO-werelderfgoed

Aanvullend op de *Kasteelheren* is het erfgoed van de gotische NH-kerk met renaissance toren en Amsterdamse School bekroning. Deze kerk heeft internationale potentie om als werelderfgoed te worden aangewezen. Rond de kerk geven twaalf borden onder de titel *Mensen, stenen en religie* de historische betekenis van dit bijzondere erfgoed. Zij geven een specifieke inkijk in het erfgoedkunstwerk *Kasteelheren*.

Museum IJsselstein

Museum IJsselstein heeft erfgoed en erfgoedkunst omarmd in haar actuele expositiebeleid.

Terugkijken, vooruitkijken en actief deelnemen in de hedendaagse ontwikkelingen van kunst en cultuur staat hoog in het vaandel. Het museum heeft een leidende positie genomen waardoor de expositie *Kasteelheren* en de informatieborden gerealiseerd konden worden. Erfgoedkunst is hiermee een krachtig signaal geworden.

De dubbel-expositie *Verzamelde Mazen - Collective Loopholes* in de museumzalen van Museum IJsselstein biedt vervolgens een indringend verslag van de IJsselsteinse erfgoed-collectie. Hedendaagse kunstenaars geven hier op eigen wijze invulling aan erfgoedkunst. Persoonlijke en universele aanvullingen op het erfgoed verrijkt de inspiratie en kennisoverdracht voor toekomstige generaties.

Musea hebben een belangrijke rol in het documenteren en exposeren van erfgoedkunst.

totdusver, Pim de Bler

¹ uit de installatie *Théâtre équin*

² de installatie *Herinneringen aan 7 dagen* geeft de verschillende dagen van de week een eigen gezicht

Coal 2

Etalage Walkade: keramische kasteelheren

In kunstruimte Coal.2 staan vier keramische 'Kasteelheren' van Henk van Rooij, die de al kort beschreven edelen verbeelden. Samen met kloostermoppen (ook wel *monniksstenen* genoemd, en veel groter dan onze huidige baksteen) van de stadsmuur, abstracte schilderijen en rechtsboeken van Benschop vormen ze de basis van dit historische verhaal.

Henk van Rooij (1938-2014) begon in de jaren '60 van de 20e eeuw als schilder en experimenteerde in de jaren '80 met ruimtelijke objecten. Vanaf 1994 werd keramiek zijn favoriete materiaal, ideaal om zijn nieuwe passie in uit te drukken: figuratieve beelden, vol van kleur en, zoals hij het zelf omschreef, ruw in elegantie.

Coal 2

Paardenstal Walkade

Rondom Coal.2 - aan de gevel, in de paardenstal en in de allerkleinste expositieruimte: onze Smart - zijn een aantal keramische paardenkoppen te ontdekken. Deze zijn afkomstig uit Henk van Rooij's installatie *Theatre equin*. Ze werpen een blik vooruit naar de reis in de Kasteeltoren, waarover hiernaast meer.

De paardenstal is op verzoek te bezichtigen! Hiervoor mag u aanbellen bij Walkade 15.

Kasteeltoren

Herinneringen aan 7 dagen

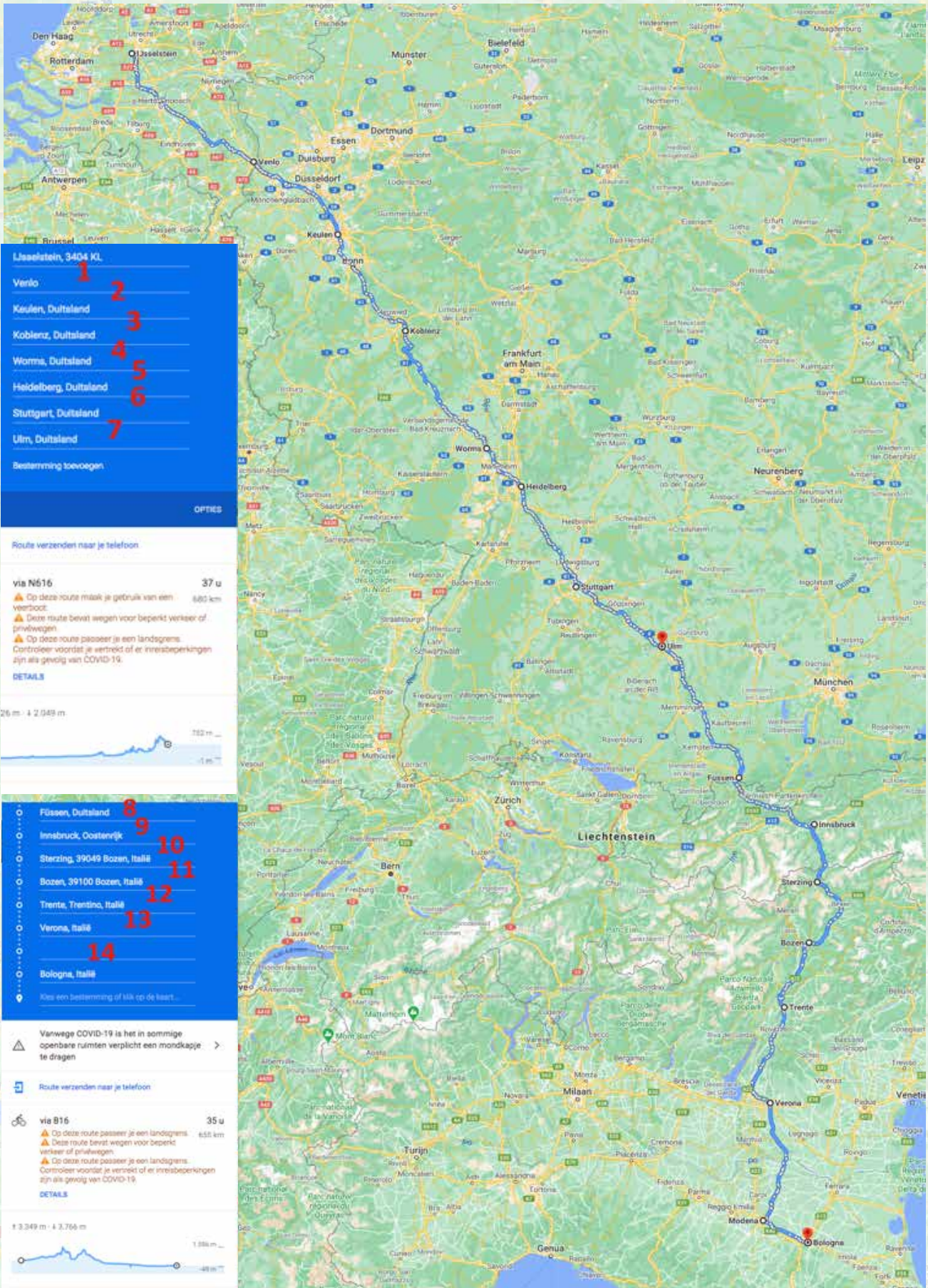

Hoe Floris en Maximiliaan van Egmond half Europa doorkruisten wordt van dag tot dag verteld in de IJsselsteinse kasteeltoren. Hier creëerde erfgoedkunstenaar Wim van Sijl, eveneens met werk van Henk de Rooij, een bezield (imaginair) reisverslag.

In 1530 werden de heren Van Egmond uitgenodigd voor de pauselijke kroning van Keizer Karel V in Bologna. Ze reisden via onder meer Keulen, Heidelberg en Innsbruck over de Brennerpas naar Italië, een reis van ongeveer twee weken. Eenmaal aangekomen raakten ze diep onder de indruk van de renaissance architectuur. Deze schoonheid wilden zij ook voor IJsselstein. Ter plekke nodigden zij bouwmeester Allesandro Pasqualini (1493-1559) uit om de kerktoren van IJsselstein vorm te geven. Pasqualini kreeg een woning in de Utrechtsestraat en ontwierp daar een iconische toren, het eerste bewaarde renaissance bouwwerk boven de Alpen.

De tweeweekse paardenreis is vormgegeven in de installatie *Herinneringen aan 7 dagen*. Deze installatie, verspreid over de verschillende verdiepingen geeft de verschillende dagen van de week een eigen gezicht. In de bovenkamer van de toren staan beschilderde schilderen, ook van Henk van Rooij.

IJsselstein - Bologna

IJsselstein - Bologna

KRONIEKEN van Wim van Sijl reis van IJsselstein naar Bologna

Een paardenreis van twee weken van IJsselstein naar Bologna - een afstand van 1200 kilometer - is een stevige onderneming. 500 jaar geleden was dit echter een gebruikelijk verschijnsel, omdat reizen per paard vanzelfsprekend was. Floris en Maximiliaan van Egmond beschikten over sterke paarden. Ze reisden met lichte bepakking; soms stapsgewijs, soms in draf. Voor hun verzorging reisden twee ferme schildknappen mee. Met vier extra wisselpaarden, dus in totaal acht krachtpatsers, reden ze van stad naar stad.

120 kilometer per dagreis van 12 uur werd over zandwegen eenvoudig gehaald. Europese en regionale kaarten gaven duidelijke routes. Postduiven brachten snelle communicatie naar volgende locaties, want goede verzorging was noodzakelijk.

Hoge edelen werden goed onthaald bij gastheren in kastelen, paleizen of kloosters maar ook in luxe herbergen. Vermoeide reizigers kregen goede verzorging met avondeten en proviand voor onderweg. De schildknappen hadden hun eigen verantwoordelijkheden terwijl de edelen tijd hadden voor socialisering en diepgaande gesprekken met de gastheren.

In de kasteeltoren van IJsselstein zijn de kronieken verwoord. Ze worden in de trappenhal symbolisch verbeeld door keramische werken van Henk van Rooij met in de bovenzaal schilden van zijn hand.

Ik, Wilhelmus Johannes van SIJL, ben anno 2021 in visioenen als getuige meegereisd met Floris en Maximiliaan van Egmond. Ik heb daarvoor mijn voorvaderen aangesproken want ik ben de zoon van Johannes Antonius van SIJL, kolenboer 1902 - 1982, zoon van Nicolaas van SIJL, landbouwer 1865 - 1908, zoon van Jan van SIJL, landbouwer 1821 - 1878, zoon van Nicolaas van ZIJL landbouwer 1772 - 1850, zoon van Gerardus van ZIJL, 1741 - 1804, zoon van Nicolaas Peterszoon van ZIJL, schepen van Bunnik en pachter van Ter Hul en hofstede Runnenburg te Bunnik 1723 - 1762, zoon van Peter Jansz van ZIJL, schepen van Bunnik en eigenaar van het landgoed Ter Hul 1638 - 1719, zoon van Jan Petersz van ZIJL, rijke landbouwer en pachter van het landgoed Ter Hul 1605 -1672, zoon van Peter Anthonisz van ZIJL, schepen van Bunnik en pachter van het landgoed Ter Hul 1569 -1639, zoon van Anthonie Janszoon van ZIJL, schepen van Bunnik en pachter van de uithof Nieënhof

van de S.Laurensabdij te Bunnik 1535 - ?, zoon van Jan Gijsbertsz van ZIJL, pachter van twee hoeven van de S.Laurensabdij en 12 morgen in Kattenbroek en 8 morgen van de Duitse Orde aan de Koppeldijk onder Zeist en 8 morgen van het kapittel van S.Pieter, eveneens onder Zeist 1500 - 1570, zoon van Gijsbert Arends zoon van ZIJL, pachter van het landgoed Ter Hul te Bunnik van de Vrouwe van Beverweert 1449 -1513, zoon van Arend Gijsbertszoon van ZIJL, eigenaar van grond op de Brink in Wijk, gehuwd met hoogadelijk geslacht Van Arkel 1475 - ?, zoon van Gijsbert Arends van ZIJL 1380 - ?, zoon van Arend Gijsberts van LUNENBURG van ZIJL, ridder, zegelend met het wapen van Van Zijl (de drie bemmels) 1349 - 1411, zoon van Gijsbert Willems van ZIJL 1310 - 1367, zoon van Willem Pontiaans van den ZIJL, ridder 1282 - 1350, zoon van Pontiaan van den ZIJL 1250 - 1317, zoon van Gerrit van den ZIJL 1225 - ?

(uit de parenteel van Gijsbert Arends zoon van ZIJL)

Ik heb de reisdagen in nagedachtenis van Henk van Rooij een gezicht gegeven zoals de sferen van het verleden blijven bestaan in overgedragen genen en fijnstoffige zelfreflecties.

maandag (dag van de Maan)

reisdag 1 | IJsselstein - Venlo (124 km)

Vermoeid lagen vader en zoon in herberg de Witte Zwaan.

Zij aten zalm uit de Maas.

Maximiliaan werd 's nachts verwend door ene blonde Limburgse.

dinsdag (dag van Mars)

reisdag 2 | Venlo - Keulen (80 km)

In de Dom van Keulen baden vader en zoon met Herman V van Wied, aartsbisschop van Keulen, voor een voor spoedige reis.

Daarna kregen zij een uitgebreide maaltijd en een luxe kamer in het bisschoppelijk paleis.

Een late wandeling langs de Rijn en weissbier verkwikte geest en lijf.

Ijsselstein - Bologna

woensdag

(dag van Mercurius en god Wodan)

reisdag 3 | Keulen - Koblenz (90 km)

Op het punt waar Rijn en Moezel samenkomen namen zij op de eerste verdieping van de herberg een luxe kamer.

Vader en zoon hadden hier een enerverend gesprek met de drost van Koblenz die een brief voor de bisschop van Worms meegaf.

donderdag

(dag van Jupiter en god Donar)

reisdag 4 | Koblenz - Worms (120 km)

Bisschop Hendrik IV van de Palts nam de brief van de drost uit Koblenz in ontvangst en nodigde de heren van Egmond uit voor een statig verblijf in zijn paleis. Hij was ook uitgenodigd voor de pauselijke kroning van Keizer Karel V maar zou daar, vanwege plaatselijke bestuurszaken, niet aanwezig kunnen zijn.

vrijdag

(dag van Venus en god Freya)

reisdag 5 | Worms - Heidelberg (42 km)

Het was een relatief korte en rustige reis.

Op Slot Heidelberg waren ze 's middags al verwelkomd voor uitgebreide gesprekken met keurvorst Lodewijk V van de Palts over de Lutherse ontwikkelingen in universiteit en kerk.

Na het diner werd het grote 219.000 liter metende wijnvat van Heidelberg bezocht.

zaterdag

(dag van Saturnus)

reisdag 6 | Heidelberg - Stuttgart (92 km)

Op Burg Wirtemberg kreeg het gezelschap een vorstelijk onthaal. Hier werden geschiedenissen van Keizer Maximiliaan uit het Huis Habsburg en grootvader van Keizer Karel V opgehaald maar ook actuele wereldzaken besproken.

De weldadige maaltijd lag zwaar in de nacht.

zondag

(dag van de Zon)

reisdag 7 | Stuttgart - Ulm (84 km)

De Donau stroomde met geweld langs de stad. Na een bezoek aan de grote kerk, het Munster van Ulm, ging het gezelschap vroeg onder de wol. De Alpen lagen wit besneeuwd te wachten op een zware tocht. Floris schreef een postduiven bericht, over zijn komst, aan de abt van Sankt Mang.

maandag

(dag van de Maan)

reisdag 8 | Ulm - Füssen (122 km)

In het Benedictijnenklooster kregen zij een warm onthaal. De postduiven uit Ulm waren goed angekommen. Zij bespraken de reformatorische ontwikkelingen. Maximiliaan zou 16 jaar later met zijn leger in de Schmalkaldische Oorlog voor Karel V tegen de protestanten vechten. Na het diner vervloog de vermoeidheid in de zwavelbronnen van Bad Faulenbach.

dinsdag

(dag van Mars)

reisdag 9 | Füssen - Innsbruck (90 km)

In Landeskrankenhaus Innsbruck werd de voet van Maximiliaan verzorgd die hij onderweg had gestoten. Hier kregen zij twee kamers terwijl de paarden door de twee schildknappen werden verzorgd. In de mensa aten zij met het hoofd van het ziekenhuis en spraken over de nieuwste geneeskunde.

Ijsselstein - Bologna

woensdag

(dag van Mercurius en god Wodan)

reisdag 10 | Innsbruck - Sterzing (54 km)

Het was een koude en vermoeiende dag door sneeuw en harde wind geplaagd. De oversteek van de Brennerpas was zwaar. In het duister waren ze vroeg gestart om des middags de top van de 1375 meter hoge besneeuwde pas te bereiken.

In de beste uitspanning van Sterzing aten ze zwijn en dronken witte wijn.

De herbergier vertelde over de plaatselijke rijke mijnen en gaf zilveren kleinoden cadeau.

donderdag

(dag van Jupiter en god Donar)

reisdag 11 | Sterzing - Bozenn (70 km)

In de afdaling naar Bozen rook de lente licht door koude luchten fris.

De wegen waren sneeuwvrij maar vermoeiend. Het gezelschap ging vroeg naar bed voor een diepe slaap.

Ook de paarden waren moe!

vrijdag

(dag van Venus en god Freia)

reisdag 12 | Bozen - Trento (57 km)

De omliggende bergen waren machtig en schoon. Over bochtige wegen reed het gezelschap langzaam de komende lente tegemoet. De twee schildknapen zongen nieuwe liederen. In het Benedictijnenklooster kregen zij van de abt het verhaal te horen over de valse beschuldiging van Simon's dood.

Acht joden werden daarvoor in 1475 ten onrechte levend verbrand.

zaterdag

(dag van Saturnus)

reisdag 13 | Trento - Verona (90 km)

Indrukwekkend was de aanblik van de oude stad met zijn romeinse overblijfselen.

Met grote verwondering dwaalde vader en zoon over de vele pleinen en genoten van de nieuwe gerechten, smaken, geuren en klanken.

Ze waren opgewonden want de volgende dag zou Bologna gehaald kunnen worden.

zondag

(dag van de Zon)

reisdag 14 | Verona - Bologna (124 km)

Vanuit de Povlakte verschenen de rode stadsmuren en iconische torens van Bologna.

Vol verwachting betraden zij de bakstenen poort en al snel werden ze opgenomen in de feestelijke drukte van de aanstaande kroning.

Tallose vooraanstaande vorsten en geestelijken in dure gewaden flaneerden onder de vele arcaden en over de schitterende pleinen die kleurrijk waren aangekleed.

De ceremoniemeester zorgde voor een verzorgd onderkomen in Palazzo d'Accursio.

's Avonds ontmoetten ze architect Alessandro Pasqualini, die vertelde over de indrukwekkende renaissance bouwstijl. De Van Egmonds nodigden hem uit voor een opdracht: om in Ijsselstein de kerktoren te ontwerpen.

Na de pauselijke kroning nodigde Maximiliaan de keizer uit voor een visite in kasteel Buren. Toen Karel V uiteindelijk in 1545 Buren visiteerde ontstond hier een verbintenis tussen de dochter van Maximiliaan (Anna van Buren, 12 jaar) en de veelbelovende page van de keizer, Willem van Oranje Nassau (ook 12 jaar oud).

In 1551 voltrok de aartsbisschop van Keulen hun huwelijk op kasteel Buren. Hoewel ze - zoals gebruikelijk in die tijd - door hun bewindvoerders aan elkaar beloofd waren, zijn er bronnen die spreken van een grote genegenheid tussen Willem en Anna. Met hun echtvereeniging werd Ijsselstein een baroniestad van Prins van Oranje.

Molenplantsoen | Vestingstad IJsselstein

Het verhaal over het ontstaan van IJsselstein vind je op de buitenexpositie in het Molenplantsoen. De stadsmuren, aarden wallen, grachten en haven die sinds 1310 de gestalte van IJsselstein bepalen, verdienen nieuw daglicht en waardering. De kaarten, plattegronden en tekeningen op de borden halen verschillende lagen van het verleden naar het heden. Daarbij is de expo een stevige oproep om de vestingwerken in de toekomst blijvend zichtbaar te maken. Want deze vestingstad is een bekroning tot Rijksmonument absoluut waard.

Vanaf het moment dat IJsselstein stadsrechten kreeg, groeide het in aantal bewoners en oppervlakte. De vesting kreeg na meerdere oorlogen in de 15e eeuw haar huidige vorm met stadsmuren, grachten, een haven, poorten en een kasteel.

Langs de stadsmuur liep een 'rondgang' bestaande uit een looppad op een gemetselde weergang (verdikking van de muur) of op een aarden wal. In 1652 tekende de bekende cartograaf Joan Blaeu de plattegrond van IJsselstein met de vestingwerken.

Plattegrond van Joan Blaeu, 1652

Toelichting

door Wim van Sijl

In het Molenplantsoen heeft Museum IJsselstein 12 borden geplaatst met informatie over het plan Vestingstad IJsselstein. De borden zijn een afspiegeling van een inspiratiedocument dat beeldend kunstenaar Wim van Sijl samen met adviesgroep BB+W en Historische Kring IJsselstein publiceerde en een toekomstig beeld van de middeleeuwse vesting in het straatbeeld van IJsselstein laat zien.

De vesting van IJsselstein vormt het belangrijkste 'erfgoed' van de stad IJsselstein en heeft grotendeels de autonomie én de identiteit van stad en bewoners bepaald. De vesting is door de eeuwen heen weliswaar aangetast, maar is als geheel nog intact. De gracht is gaaf en omzoomt de binnenstad en wordt doorsneden door een haven. Restanten van de slotgracht herinneren aan kasteel en hof. De vestingmuur is te zien bij het Vestingplantsoen en Molenplantsoen. Daarnaast schuilt de stadsmuur onder voorgevels maar is ook aanwezig onder maaiveld, onder plaveisel en onder groenstroken. De wallen en mogelijke weergangen zijn merendeels geslecht. De wal aan de Walkade is nog aanwezig. Aan het Kronenburgplantsoen is de wal te herkennen in de hoogteverschillen. De historische Benschopperpoort en de IJsselpoort werden veranderd in barrières. De historische bruggen over gracht en haven zijn intact. Tussen 1950-'60 kreeg de vesting aan de zuid- en noordkant toegangspoorten en bruggen naar nieuwe woonwijken. Bastion Zwijg Utrecht, bijna vergeten, is weer in beeld gekomen.

De IJsselsteinse vestingwerken verdienen het als Gemeentelijk Monument Vestingstad IJsselstein te worden aangewezen en als historische herinnering te worden gevisualiseerd. Meerdere elementen van de vesting zijn als Rijksmonument reeds beschermd:

- stadsgracht, haven en Wittepaardsbrug
- stadsmuren aan Vestingplantsoen en Molenplantsoen
- Benschopperpoort/IJsselpoort/poort Doelenstraat
- kasteeltoren en -terrein

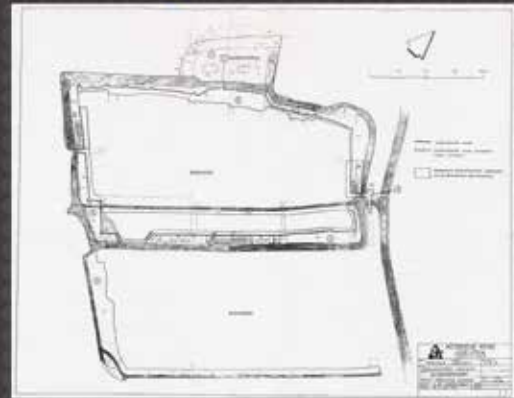
Het Rijk heeft in 1993 de Aanwijzing Rijksmonument Complex Vesting IJsselstein afgewezen. Sinds de jaren '90 is het wel mogelijk het complex van vestingwerken als Gemeentelijk Monument aan te wijzen. Tot op heden is hier geen opvolging aan gegeven.

Gijsbrecht van Amstel bouwde in de twaalfde eeuw het eerste kasteel aan de IJssel. Vanuit hier groeide de vesting en de stad. In 1310 kreeg de stad stadsrechten en werd de Nicolaaskerk ingezegend.

IJsselstein groeide in aantal bewoners en oppervlakte. De vestingstad kreeg na meerdere oorlogen in de vijftiende eeuw haar huidige vorm met stadsmuren, grachten, haven, poorten en een kasteel.

Langs de stadsmuur liep een 'rondgang' bestaande uit een looppad op een gemetselde weergang (verdikking van de muur) of op een aarden wal.

Vanaf 1986 werkten de Historische Kring IJsselstein en beeldend kunstenaar Wim van Sijl aan de bescherming en restauratie van de stadsmuur aan de Walkade. Een aanvraag tot Rijksmonument voor de gehele vesting werd destijds door de minister afgewezen omdat de vesting toen nog niet compleet genoeg was.

VESTINGSTAD IJSELSTEIN is een initiatief van Wim van Sijl en adviesgroep BB&W in samenwerking met de Historische Kring IJsselstein.

De vesting heeft nu al voldoende potentie om tot 'Gemeentelijk Monument' te worden aangewezen. Als het plan is uitgevoerd heeft de IJsselsteinse vesting voldoende potentie voor aanwijzing 'Rijksmonument'.

In 1652 tekende de bekende cartograaf Joan Blaeu de plattegrond van IJsselstein met de vestingwerken: grachten, muren, torens, poorten en kasteel. In Museum IJsselstein is hiervan een maquette te zien.

De oude molen vormt een markante hoek van de vesting.

Het plan VESTINGSTAD IJSELSTEIN* bestaat uit:

1. aanwijzingsprocedure van de vesting als Gemeentelijk Monument
2. opbouwen van stadsmuur en torens bij Molenstraat
3. funderingen van stadsmuur onder maaiveld in bestrating visualiseren
4. totale rondgang in bestrating visualiseren
5. de twee historische en de twee nieuwe poorten herinrichten
6. extra accent op de cirkel van het bastion Zwijg Utrecht
7. onderzoek naar het opbouwen van de stadsmuur bij Museum IJsselstein
8. planuitwerking en subsidie aanvragen
9. nieuwe aanwijzingsprocedure bij de minister tot aanwijzing Rijksmonument

* Uitvoering van VESTINGSTAD IJSELSTEIN met subsidies uit plaatselijke, provinciale, landelijke en Europese fondsen.

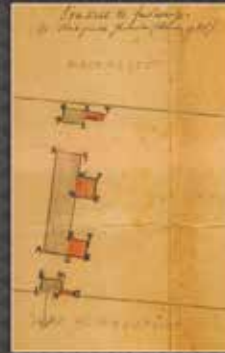

Onder het maaiveld liggen funderingen van de stadsmuur die in de bestrating gevisualiseerd worden. In 1953 werden onder andere funderingen gevonden bij een opgraving in het Kronenburgplantsoen.

Met onderscheidende klinkers wordt in de bestrating een accent van de 'rondgang' gelegd. Door de rondgang in beeld te brengen ontstaat een historische eenheid van de vesting.

De voorgevels van huizen die op de stadsmuur zijn gebouwd (Walkade, Nicolaasstraat, Utrechtsestraat) verbergen de stadsmuur.

Door langs deze gevels de rondgang te visualiseren ontstaat een herkenbare markering.

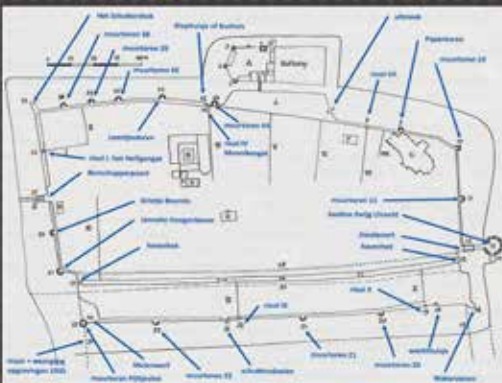
Burgemeester Abbink Spaink was in 1935 betrokken bij de opgraving van de stadsmuur in de drooggelegde stadgracht en tekende de funderingen van een weergang (gemetseld looppad langs de muur).

Meerdere weergangen zijn in IJsselstein nog niet ontdekt.

Op de oude plattegronden van IJsselstein zijn wel de wallen te zien die tegen de stadsmuur werden aangelegd en waarop de rondgang kon worden gemaakt.

De wallen dienden ter versteviging van de muur. Op de wal was een looppad of rondgang. De hoogte van de stadsmuur vanaf de wal was zo'n 1,5 meter.

Aan de Walkade bij het Vestingplantsoen is de hoogte van de middeleeuwse stadsmuur goed te zien.

De vestingwerken verkeerden anno 1570 in slechte staat. Daarom werden er tekeningen en berekeningen gemaakt waarin alle vestingsonderdelen benoemd en begroot werden.

Van de bestektekeningen en de beschrijvingen is een overzicht gemaakt. Hierop zijn nu te zien: de namen van de vestingstorens, riooluitgangen, poorten, bruggen, kasteel, kerk, klooster, doelen, bastion en stadshuis.

De stippellijnen door de gracht zijn de funderingen van de vroegere stadsmuur met weergang uit de veertiende eeuw.

In 2019 werden aan de Molenstraat funderingen blootgelegd van twee vestingstorens en stadsmuur.

Er is toen niet gezocht naar oudere weergangen!

In 1855 werd de wal tot straatniveau afgegraven en de muur afgebroken. Delen van de wal werden als talud naar de gracht geschoven.

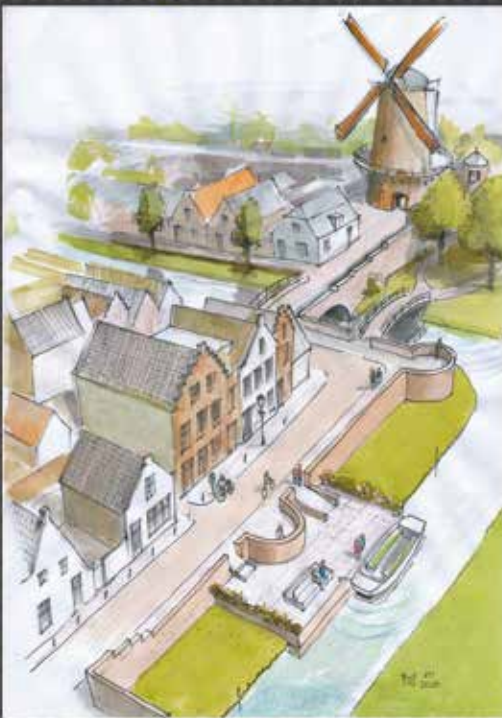
Van 1915 tot 1973 stond op het talud een jongensschool. Na afbraak van de school werd het talud verder met grond aangevuld.

De wal aan de Molenstraat werd in 1855 tot straatniveau afgevlakt. Op de vroegere helling van de wal werden bomen geplant.

Aan de Nicolaasstraat werden op de stadsmuur woningen gebouwd. Hier werd op de vroegere helling ook een rij bomen geplant.

Na 1860 werden aan de Molenstraat delen van de stadsmuur weer opgemetseld.

Artist impression van de nieuwe situatie met aanlegsteiger voor de rondvaartboot Yselvaert en terras.

Het talud is afgegraven en de muren zijn opgemetseld in dezelfde materialisatie als bij de gerestaureerde muur aan de Walkade bij het Vestingplantsoen.

Artist impression van de stadsmuur bij Museum IJsselstein met aanlegsteiger voor rondvaartboot Yselvaert.

IJsselpoort, Bastion Zwijg Utrecht en stadsmuur met stadsgracht waren krachtige verdedigingswerken waar vijand Utrecht in 1482 en 1511 niet doorheen kwamen.

De cirkelvorm van bastion Zwijg Utrecht heeft in de herbestrating van 2020 weinig zeggingskracht gekregen.

Met accenten in de bestrating en een plaquette in het middelpunt, krijgt dit historische bolwerk meer zeggingskracht als herinnering van een belangrijk vestingwerk.

Artist impression herinrichting IJsselpoort, inclusief een plaquette met symbolische beeltenis.

De Plaats *Historisch Stadhuis*

Het Historisch Stadhuis is in 1560 gebouwd in opdracht van Willem van Oranje, Baron van IJsselstein, die de bouw ook financieel mogelijk maakte. Samen met het ervoor gelegen plein De Plaats vormt het in Hollands-Maniëristische stijl gebouwde Historisch Stadhuis het centrum van middeleeuws IJsselstein.

Voor de financiering van het Historisch Stadhuis schonk Willem van Oranje destijds een bedrag van 1.300 gulden. In ruil daarvoor ontving hij tot zijn dood in 1584 jaarlijks een lijfrente.

Een foto van het stadhuis in 2010 | Foto: Hugo Boxhoorn

Expositie *Mensen, Stenen en Religie* Kronenburgerpark

Ook de bordententoonstelling *Mensen, Stenen en Religie* maakt deel uit van de raamvertelling over de kasteelheren. Hierover lees je meer in de folder *Kasteelheren deel 2*.

Nog meer verhalen in het museum

Parallel aan *Kasteelheren* is in het museum de tentoonstelling *Verzamelde Mazen - Collective Loop-holes* te zien. Hierin onderzoekt een groep jonge kunstenaars op een zowel speelse als serieuze manier verschillende kanten van Museum IJsselstein en haar collectie van IJsselsteins erfgoed.

Tim Hollander, 00000 (Low Hanging Fruit), 2020

Foto: Gert Jan van Rooij

1 Vestingmuur	5 Gemeentehuis Overtoom*	9 IJsselpoort/Brandspuithuisje
2 Molen de Windotter	6 Sint Nicolaasbasiliek	10 Benschopperpoort
3 Fulcotheater	7 Kasteeltoren	11 De Waag
4 Openbare Bibliotheek	8 Oude Nicolaaskerk	12 Historisch Stadhuis
		13 Coal.2**

5 * De vaste opstelling van Museum IJsselstein in het Stadhuis is een reflectie van het verleden, heden en toekomst van IJsselstein. Met werk van o.a. Jan Wolkers, Ries Mulder en Isabel Ferrand.
 Openingsdagen: maandag t/m vrijdag: 08.30 - 17.00 uur

13 ** Coal.2 is een dynamische presentatieruimte van IJsselsteins kunstenaar Wim van Sijl. De focus ligt op kunst uit de jaren '80. De expo is permanent te zien door de etalage.

Colofon van MIJ

Onbezoldigd voorzitter/directeur: *Bert Murk*
 Samenstellers tentoonstelling: *Bert Murk, Bart Rietveld en Wim van Sijl*
 Educatie en activiteiten: *Floor Snijders*
 Marketing & communicatie: *Monika Heldoorn*
 Ondersteuning: *85 vrijwilligers*
 De 'Reageerman': *Fedor van Rossem*
 Concept en vormgeving: *Arthur Hermans*

Museum IJsselstein, Walkade 2, IJsselstein
 Openingsdagen: wo t/m zo van 13.00 - 17.00 uur
 Telefoon: 030 688 6800